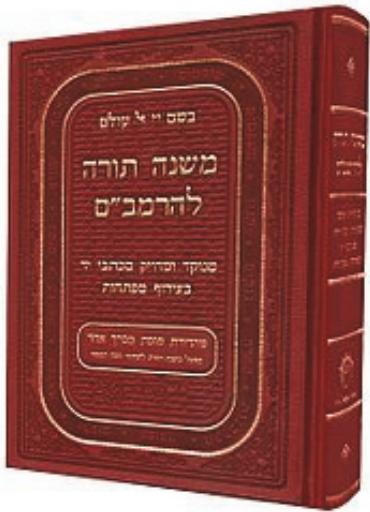

משנה תורה

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

משנה תורה (ניתן: *משנה תורה לרמב"ב*) הוא חיבור הלכתי מונומנטלי שכותב הרמב"ב בוגיל שלושים ושתיים. החיבור הוא גולת הכותרת של כתביו של הרמב"ב, והוא אחת היצירות המקיימות, המסורדות והמשמעות ביחסו של ההלכה בפרט, והتورה שבעל פה בכלל, בכל תולדות העם היהודי. החיבור מצ庭ון בסדר קפדי של לא היה אופייני עד לתקופת כתיבתו, והרמב"ב יוצר בו קיטלוג חדשני של כל ההלכה. החיבור פסקני ואינו מותיר מקום לדיוונים, וכן אין בו מקורות הלכתיים לפסקים המופיעים בו; עובדה זו הביאה כמה תלמידי חכמים לחבר חיבורים אווזות מקוריתיו המשוערים של הרמב"ב לפסקו. בנוסף לחיבורים אלו, נכתבו סבב הספר החיבורים למדרנים ומהקראים רבים, והוא אחד מספרי ההלכה הנחקרים ביותר, הן על ידי החכמים המסורתיים והן על ידי חוקרים מודרניים.

מהדורות מפעלי משנה תורה של הספר, בנוסח
מדויק ובכך אחד

תוכן עניינים

- 1 שם הספר
- 2 כתיבת הספר
- 3 מתודולוגיה
 - 3.1 מבנה החיבור
 - 4 מטרת הספר על פי הרמב"ב
 - 5 ההתנגדות בספר
 - 6 מקומו של משנה תורה במסורת הלימוד והפסיקה
 - 7 מחקר נוסחאות משנה תורה
 - 7.1 מהדורות מדוקינות
 - 8 פרשנים קלאסיים
 - 9 ראו גם
 - 10 לקריאה נוספת
 - 11 קישורים חיצוניים
 - 12 העروות שליליות

שם הספר

הרמב"מ קרא בספרו בשם 'משנה תורה', לדבריו: "לפי שאדם קורא תורה שבכתב תהילה, ולאחר כך קורא בזה, יודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואין צורך ספר אחר בינהם" (הקדמה למשנה תורה). גדויל ישראל, וביחוד הראב"ד, נרתעו משמו הנוצע בספר כשני לתורה. הראב"ד מתח על הספר ביקורת חריפה, ובין השאר על שם הספר. טענתו הייתה שיומרני מצדו של הרמב"מ להחליף את כל הספרים שקדמו לו. מסיבה זו, נפוץ יותר השימוש בכינוי הנוסף של הספר - **היד החזקה** על שם ארבעה עשר (י"ד) הספרים הכלולים בו, וכשما של הפסוק האחרון בתורה "ולכל היד החזקה, ולכל המורא הגובל, אשר עשה משה לעיני כל ישראל".

כתב הספר

 פרק זה דורש עריכה. אתם מוזמנים לתרום לויקיפדיה ולערוך אותו? (<https://he.wikipedia.org/w/index.php?title=%D7%9E%D7%A9%D7%A0%D7%94%D7%AA%D7%95%D7%A8%D7%94&action=edit>).
הסיבה לכך: על מה מתבססים התאריכים? לפרט ולהרחיב.

עוד במהלך חיבורו של פירוש המשנה, החל הרמב"ם בכתיבת ספר המצוות (בערבית), כפתח ותוכנית ל"משנה תורה" (שנכתב בעברית). הרמב"ם עסוק כעשר שנים בחיבור ה"משנה תורה", מתחילת שנת 1167 (ד'תתקכ"ח) עד שנת 1177 (ד'תתקל"ז). בשלהי 1178 (ד'תתקל"ח) הוסיף הרמב"ם לחיבורו את החלק האחרון של הלכות קידוש החודש, שהיא אז כעינן חיבור עצמאי, וכותב את הקדמה לחיבורו.^[1] העתקתו וscalolo של החיבור נמשכו עוד מספר שנים, ולפי מסורת אחת נסתימנו בכרמל ד'תתקמ"א (1180), אף כי ממשך כל חייו לא פסק הרמב"ם מלהגיה ולתקון את חיבורו (כמו גם את פירושו למשנה). עם יציאתו של הספר לאור הוצאתם פעמיים רבות מכתבי יד ונתרבו בו השיבושים שהמירו עם יציאת הדפוס, "תיקוני" חכמים, והשמטות הצנזורה הנוצרית. חלקם נותרו בו עד ימינו (ראו בהמשך על המהדורות המתוקנות החדשות).

מתודולוגיה

בחיבור זה קיבץ וסידר הרמב"ם את כל ההלכות של המשנה שבעל פה מכל מקורות ספרות חז"ל: המשנה, החוספה, התלמודים ומדרשי ההלכה, בעברית משנאית (פחות או יותר), מדעית ובהירה. הוא הזכיר בסוגיות תלמודיות ובמחלקות הגאנונים, והציג את הכרעתו לרוב בלי הזכרה השיטות האחרות. במקומות אחדים נראה שהבנתו את סוגיות התלמוד (ונוסחה) היו שונות בתכלית מן המסורת המקובלת כיום (הmbוססת על פירושי רש"י ובעלי התוספות). עיקר היזושו היה בקביעין ההלכות שלא בסדר התלמוד דווקא, באופן שיטתי ותמציתי, לפי הולקה ראשית ("ספרים") ומשנית ("הלכות"), שמקצתן נסמך על המונוגרפיות של הגאנונים וחלקו מקורי. עד לכתיית החיבור זה היו ספרי ההלכה העיקריים (הר"פ וחיבורו הגאנונים) ספרי ליקוט של גמרות, הרמב"ם היה הראשון שכותב ספר הולכה שהוא חיבור עורך עצמאי. בחיבור זה הרמב"ם הקיף כמעט את כל עולם ההלכה שהצטבר עד ימיו, כולל מצוות שאין רלוונטיות לתקופת העדר המקדש ואי-ישיבת עם ישראל בארץ, לשפטיו. זאת, בניגוד לרוב ספרי ההלכה, שנכתבו על ההלכות הנהוגות בזמן הגלות בלבד ("הזמן הזה"). מפעל כתיבת אדריך זה דרש לא רק ידע בכל מכך התלמודים, אלא בעיקר הבנה מפליגת ויכולת של ברירת העיקר מהטפל ותמצותו במילימ ספורות (פעמים רבות תוך תרגומו מארכית, שפת התלמודים).

כאמור, ההלכות במשנה תורה מסודרות על פי סדר שיטתי, אך מקורותיהן בספרות-חז"ל מפוזרים בחיבורים רבים. במשנה תורה לא כתב הרמב"ם את מקורותיו, אלא הביא הולכה פסוקה בלבד. ספרו מאלף מובא באיגרת אישית^[2], שבה הוא מזכיר על כך.

”

בא אליו הדין החסיד וקונטרס מן החיבור בידו, יש בו הולכות רוצח מספר נזיקין, והראה לי הולכה אחת, אמר לי: קרא זו. קראתי אותה. אמרתי לו: מה ספק יש בזו? אמר לי: באיזה מקום נאמרו דברים אלו? אמרתי לו: במקומן, או באלו הן הגולין או בסנהדרין בדיני רוצח. אמר לי: כבר חזרתי על הכל ולא מצאתי. אמרתי לו: שמא בירושלמי? אמר לי: בקשתוי ולא מצאתי, לא בירושלמי ולא בתוספתא. השתוממתי כמו שעה, ואמרתי לו: אני זוכר שבמקומות פלוני מגיטין נתפרשו דברים אלו. הוצאתי גיטין וחיפשתי ולא מצאתי. תמהתי ונבהلتני ואמרתי: היכן נאמרו דברים אלו? הנה עתה עד שאזכור מוקמן. הוא יצא, ואני נזכרתי. שלחתי שליח והחזירתי, והראיתי לו הדברים מפורשים בגמריא יבמות אגב גרא. תמה והלך. וכן תמיד אני בצער מזה שיבוא השאלה וישאל: היכן נאמרו דברים אלו? ... ואם כך אירע לי ואני המחבר, מה יארע לשאר בני אדם?

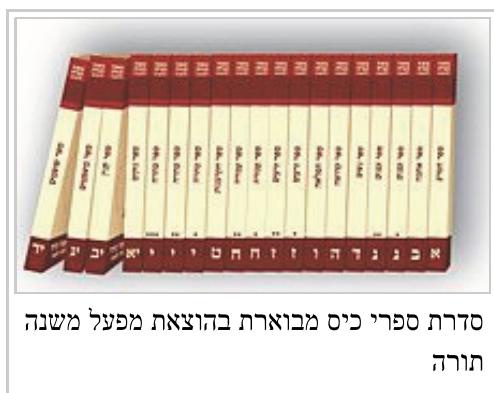

במשך האיגרת מודיעין הרמב"ם שהחלת לציין את המקורות הלא-סדיירים של ההלכה; קרי - אם המקור להלכה אינו במסמך העוסקת בנושא. לגבי מקורות במסמך העוסקת בנושא סבור הרמב"ם שאין צורך לציין מקור, כי הבא לברר מקורה של הלכה צריך להיות בקי במסכתות הרלוונטיות. למרות כוונות אלה, הרמב"ם לא הספיק לבצע משימה זו.

רבים מ"נושאי הכלים ל"משנה תורה" עוסקים בחשיפת מקורותיו של הרמב"ם. עד ימינו ממשיכים להתרשם ספרים ומאמרים התרים אחר מקורות תלמידים לפסיקות תמהות של הרמב"ם.

מבנה החיבור

חיבור משנה תורה מורכב מהקדמה ולאחריה ארבעה עשר חלקים ("ספרים").

1. **הקדמת החיבור:** הכוללת פתיחת המחבר על שלשלת המסורת והצורך בספר, רשיימת מצוות עשה ומצוות לא עשה, וכחותROT; ארבעה עשר ה"ספרים" וה"הלכות" הכלולות בכל אחד מהם.
2. **ספר המדע:** הלכות יסודי התורה, הלכות דעת, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים, הלכות תשובה.
3. **ספר אהבה:** הלכות קריית שמע, הלכות תפילה וברכת כהנים, הלכות תפילין, מזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילאה, סדר התפילה.
4. **ספר זמנים:** הלכות שבת, הלכות ערביין, הלכות שביתת עשור, הלכות שביתת יום טוב, הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר, סוכה ולולב, הלכות שקליםים, הלכות קידוש החודש, הלכות תעניות, הלכות מגילה וחנוכה.
5. **ספר נשים:** הלכות אישות, הלכות גירושין, הלכות יבום וחליצה, הלכות נערה בתולה, הלכות שוטה.
6. **ספר קדושה:** הלכות איסורי ביהה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה.
7. **ספר הפלאה:** הלכות שבועות, הלכות נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערבים וחרמים.
8. **ספר זרעים:** הלכות כלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רביעי, הלכות ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין, הלכות שמיטה וובל.
9. **ספר עבודה:** הלכות בית הבירה, הלכות כלי המקדש והעובדים בו, הלכות בית המקדש, הלכות איסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבות, הלכות תמיין ומוספיין, הלכות פסולין המקדשין, הלכות עובdot יומם הכהנים, הלכות מעילה.
10. **ספר קרבנות:** הלכות קרבן פסח, הלכות הגדה, הלכות בכורות, הלכות שחגוגות, הלכות מחוסרי כפרה, הלכות תמורה.
11. **ספר טהרה:** הלכות טומאת מות, הלכות פרה אדומה, הלכות טומאת צרעת, הלכות מטמאי משכוב ומושב, הלכות שאר אבות הטומאות, הלכות טומאת אוכליין, הלכות כלים, הלכות מקומות.
12. **ספר נזיקין:** הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזילה ואבידה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.
13. **ספר קניין:** הלכות מכירה, הלכות זכייה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושותFIN, הלכות עבדים.
14. **ספר משפטים:** הלכות שכירות, הלכות שאלה ופיקדון, הלכות מלואה ולווה, הלכות טען ונטען, הלכות נחלות.
15. **ספר שופטים:** הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות.

מטרת הספר על פי הרמב"ם

בחקדמה לחיבור כתוב הרמב"ם: "ובזמן הזה תכפו צרות יתרות, ודחקה שעה את הכלול, ו Abedה חכמת חכמיינו, ובנית נבוניינו נסתהרה ; לפיכך אוטן הפירושין והתשובות וההלכות שחייבו הגאנונים, וראו שהם דברים מבוארים, נתקשו בימינו, ואין מבין ענייניהם כראוי אלא מעט במספר... ומפני זה נעתרתי חוץני, אני משה בירב מיימון הספרדי... וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורין בעניינו האstor והmortar והטהור עם שאר דיני תורה : **כולם בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעלפה יכולה竦ורה בפי הכלול, ללא קושיה ולא פירוק,** ולא זה אומר בכח זה אומר בכח, אלא דברים ברורים קרובים נכוניים, על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורין והפירושים הנמצאים מימוט רבנו הקדוש ועד עכשו... עד שייהיו כל הדינין גלוין לקטן ולגדול בדיון כל מצוה ומצויה, ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים : **ככלו של דבר, כדי שלא יהיה אדם** **צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל;** אלא יהיה חיבור זה מקבץ לתורה שבעלפה כולה, עם

התקנות והמנהגות והגזרות שנעשו מימوت משה רבו ועד חיבור התלמוד... **לפייך קראתי שטח** חיבור זה משנה תורה, לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחילת, ואחר כך קורא בהזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואין צרייך לקרות ספר אחר ביניהם".

ההتجדות בספר

לצד ההתלהבות לה זכה הספר, הוא נתקל גם בהתגדיות חריפות; מיד עם פרסומו, כמו על "משנה תורה" עוררים, בעיקר בשל העובדה שלא כתוב בו את מקורותיו, כנוגע המקובל. ביקורת מסווג אחר נשמעה ב"פולמוסי הרמב"ם", שכוננה בעיקר נגד ספרו הפילוסופי "מורה הנבוכים", אך ככל גם את "ספר המדע" - חלקו הראשון של משנה תורה.

טעןוני המבקרים היו:

- הרמב"ם לא צין את המקור להלכות שכותב. ללא ידיעת המקור, טענו כלפיו, איך נקבל את פסיקתך? וכןן, הלכות רבות בספר מבוססות על החלטות של הרמב"ם שמקורן לא ברור: החל מסוגיות נידחות בתלמוד הירושלמי, ועד פסיקות המבוססות על דברי גאנונים. חלק מן המקורות שהיו לפניו אבד, ובהלן הם היו לו גרסאות השונות מהם שהכירו מתגדיו (בעיקר באשכנז ובצרפת).
- הרמב"ם מציג את ספרו כסירה המקיפה את כל התורה שבעל פה - מתחמץ ומסכם את כולה בספר אחד, כך שלא ילמדו יותר את כל התורה שבעל פ' אלא רק את ספרו (כפי שהוא לעיל: "כללו של דבר, כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם דין מדיני ישראל"; אלא היה החיבור זה מכובץ ל תורה שבעל פה כולה... לפייך קראתי שם חיבור זה משנה תורה - לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחילת, ואחר כך קורא בהזה, והוא יודע ממנה תורה שבעל פה כולה, ואין צרייך ל��ות ספר אחר ביניהם") ומכאן שמו - משנה תורה. הוא השמיד את הילוקי-הדעות ומשא-ומתן שקדם לפסיקה, ובדרך-כלל איננו מנמק את הכרעויות. לדברי מתגדיו גישה זו עלולה להטעות את החיבור, כאילו דעתו היא הדעה היחידה והמחייבת (ייתכן שלכך אכן התכוון הרמב"ם). גם בקהילות שפסיקתו של הרמב"ם התקבלה כבלתי-ריבוי, לימוד הספר לא הצליח להחליף את העיסוק במשנה ובהלמוד.
- בחלק מתפוצות-ישראל השתרשה מסורת-פסיקה שונה, ואלו לא היו נכונים לוותר עליה. עוד בימי חי הרמב"ם כתב הראב"ד סדרת הסתייגויות ("השגות") על משנה תורה, בהן חלק בחיריפות על הרמב"ם והזמין עמדות אחרות. אמנם ברוב המקומות הוא מסכים עם הרמב"ם.
- שיטתו של הרמב"ם עוררה כעס רב, בעיקר מצד מנהיגים שלא קיבלו את סמכותו האישית (ראשי היישוב בבבל ובא"י, ומהניגות המסורתית של אחדות מקהילות מצרים).

מקוםו של משנה תורה במסורת הלימוד והפסיקה

למרות ההתגדיות שעורר הספר הוא הפך להיות ספר ההלכה המוסמך ביותר, (ביהדות תימן, יהדות מצרים וכן בכמה קהילות בספרד הוא היה ספר ההלכה הבלעדי). השפעתו העיקרית היא דרך חיבור הפסיקה המקובל - השולחן ערוך של רבי יוסף קארו, שהושחת על החיבור בעל הטורים, שהעמיד את פסיקתו על הרמב"ם, הר"ף והרא"ש. ובכל מקום של הילוקי-דעתות פסק כשניים מהם נגד היחיד. ב"הלכות הנוהגות בארץ" (סדרים זרעים, קדושים וטהרות וביניהם, תרומות ומעשרות, כלאים ושמיטה), נחשב משנה תורה כמקור הלכתי ראשון במעלה וכמעט יחידי, מפני שכמעט אין פוסקים נוספים שעסקו בכך.

עם זאת שולחן ערוך התקבל בספר הלכה ראשון במעלה, וזהו של המשנה תורה לא עומם, והוא נשאר במרקזו של הדין החלמוני. במיוחד הוא מהוות אתגר מתחם מול החיריפים של תלמידי ה תלמוד, ובפרט שיטת ברиск. אלו המשיכו (וממשיכים) לנסתות ולשוחר את תוכנותיו בסוגיות התלמוד גם הסתריות (האמתיות והמדומות) שבו מהוות מקור לא-אכזב לחידושים מושגים הלכתיים. במצבים רבים נאלצים תלמידי החכמים להגיע למסקנה שכנראה הרמב"ם חוזר בו. המחבר המדעי מקבל טענה זו רק אם יש לה סימוכין בכתב-ידי של משנה תורה, בכתב-ידי של פירוש המשניות שלו, בתשובותיו ההלכתיות ובכתביו בנו - רבי אברהם בן הרמב"ם.

במאה העשרים הראי"ה קוק חשב כי חשוב לשלב בפורמט של התלמידים את פסקי הרמב"ם והשולחן ערוך בצדדי הדף, וכך עסק בכך רבות. מאוחר יותר הוקם לשם כך מכון הלכה ברורה ובירור הלכה.

בדור האחרון תיקון הרב מלובביז'ן את "הרמב"ם היומי" - ליום יומי במשנה תורה. הוא קבע שלושה מסלולי לימוד לבחירה - שלושה פרקים ליום, פרק אחד ליום, או חלוקה יומית של ספר המצוות של הרמב"ם, לימוד הממליץ לנשים.

מחקר גוסחים משלב תורה

בנוסח משנה תורה נפלו במהלך השנים שיבושים רבים: הן בנוסח ההלכות, הן באירועים (מפת א"י וצורות המקדש וכליו) והן בחולוקת ההלכה. מקורות השינוי היו טוויות העתקה שנתקבעו בדפוס, עריכה מסוימת על ידי מעתקים שונים ש"תיקנו" את הנוסח לזה הרاوي לפי דעתם (למשל ב"נוסח תפילות כל השנה" ובנוסח הגודה של פסח), והצנזורה הנוצרית, שינוי מהנוסח המקורי, בעיקר בפרק יא בהלכות מלכים ומלחמותיהם (על ימות המשיח). אם נוסיף לכך את העובדה כי הרמב"ם תיקן מספר פעמים את הנוסח בעצמו, נמצא שבמקומות רבים, הנוסח הקיים בפנינו אינם משקף את הנוסח הסופי שיצא מתחת ידי הרמב"ם. יתרון שגם פעולה צנזורה עצמית, בעיקר בהחלפת "גויים" ב"עובד כוכבים ומזלות" (עכו"ם).

כדי לברר את הנוסח המדויק נעזרים החוקרים בכתבי יד עתיקים וברידי דפוסים ספרדים לפני הגירוש. הרב יצחק שילת הביע דעתו שכתבי היד המזרחיים צריכים להיחס ראשונים בבירור נוסחים, שכן באזור סוריה וארץ ישראל הסתובב כתב ידו של הרמב"ם עצמו, וספרים רבים באזור זה בדקו את נוסחותיהם לפיו. במיוון יש לציין את כתב יד הוועיגטן 80 (Bodleian Libraries, MS. Huntington 80) לספרי מדע ואהבה. שבסיוומו נרשם: "הוגה מספרי אני משה ברבי מימון זצ"ל". כתב יד זה, המצוי כיום בספרייה הבודליאנית של אוניברסיטת אוקספורד פורסם בידי הרב פרופ' שלמה זלמן הבלין בשם: "הנוסח המוגה והעיקרי". ענה מיוחד במחקר תלמידות הנוסח, מספקים כעשרים דפי-טיוטה של משנה תורה (כולם מ"ספר משפטים", מחוץ לשנים מ"ספר נזיקין"), שנמצאו בגניזה הקאהרית. ראו בסוף משנה תורה מהדורות של זיגנער ניו יורק תש"ז (תעתיק מ' לוצקי ופרשנות כנראה של הרב מנחם מנדל כשר) ובmealיות כ"ה עמ' 21-11.

מהדורות מדוייקות

מאז מחצית המאה ה-20 קיימות חמישה מהדורות של החיבור כולו על פי כתבי יד ודפוסים ישנים, ועוד כמה של חלקים ממנה:

- מוסד הרב קוק הוציא מהדורות של ספר המדע על פי דפוס קושטא רס"ט, עם שינוי נוסחות מכתבי יד (מהדורות זו התקבלה בביבורת חריפה).
- מהדורות של הרב יוסף קאפה - מהדורות שבהן נוסח הפנים מתבסס רק על כתבי היד התימניים שהיו ברשות הרב קאפה. כן נוסף בה פירושו של הרב קאפה, הכלל גם קיצור תמצתי של הסוגיות שנדרנו על ידי מפרשיו הרמב"ם במרוצת הדורות.
- מהדורות שבתי פרנקל - מהדורות הכוללת גם את "נושאי הכלים" הקלאסיים, ושבה נערך בירור נוסחות מכמה כתבי יד, וכוללת "ילקוט שינוי נוסחות" מפורט. עורכי מהדורות נמנעו לעיתים מלקובע את נוסח כתבי היד בפנים הספר, אם לא היה לו בסיס באחד מן הדפוסים, גם כאשר הרמב"ם עצמו מעד לעליו בתשובותיו. מהדורות נוסף גם מפתח מפורט לפרשנים מכל התקופות שנדרנו בדבריו הרמב"ם (חומר השמטה מכוונת של כמה פרשנים, כגון הרב קוק או הרב מלובביץ).
- מהדורות "יד פשוטה" של הרב נחום אליעזר רבינוביץ' - מהדורות המתבססת בדרך כלל על כתב יד אחד (ולעתים שניים או שלושה), בדרך כלל ללא ניסיון לבירור נוסחות מעבר לכך. בתוספת פירוש מקורי למשנה תורה. עד כה נדפס כמחצית מהחיבור.
- מהדורות "משנה תורה מדוייק" של הרב יצחק שילת - מהדורות ובנה נוסח הדפוסים הנפוצים מסודר נגד הנוסח המתוון, המבוסס על כתבי יד מזרחיים ותימניים. עד כה נדפסו שישה כרכים. בוגוד למדריכים הרואים בכתבי היד התימניים את המזויקים ביותר (בראשם מהדורות הרב קאפה), הרב שילת מבכר על פניהם את כתבי היד המזרחיים, בטענה שהם נכתבו בסיסוך למקוםו ולתקופתו של הרמב"ם.
- מהדורות אינטרנט של מכון מרא, על פי רוב מספרי של כתבי יד תימן (אלו המוכאים במדוראות פרנקל וקאפה). מהדורות של משנה תורה כולן בכרך אחד, המכילה בנוסח הפנים שלמה את מהדורות המבוססות על כתבי היד המזרחיים, בעיקר על פי מהדורות הרב קאפה וכתבי יהודי תימן, מבית מפעל משנה תורה (מכונה גם 'מהדורות מקבילי', בשם של העורך הראשי). מהדורות מכילה חילופי נוסח שימושתיים בלבד מהמהדורות המובילות, ומפתחות רבים. בת暮וז תש"ח יצא לאור מהדורות שנייה, מתוקנת מנוקדת ומפוסקת, ובפורמת קטן יותר מהראשונה.
- מהדורות של מכון הנشر הגדול בעריכת האדמו"ר מבורסטון, ר' מאיר אלטר הלוי, עם פירוש המאיר, מייסד על שיעורי רביע מיכל זילבר.

פרשנים קלאסיים

לספר משנה תורה ישנים רבים, אולם ישנים כמה פרשנים הנחשבים כקלאסיים, שנדרפסים עמו בדרך כלל ברוב המהדורות:

- מגדל עוז - ר' שם טוב ב"ר אברהם אבן גאון (נולד כנראה בשנת ה'מ"ז 1287).
- הגהות מימוניות - ר' מאיר הכהן מרוטנבורג (חי במאה ה-13).
- מגיד משנה - ר' וידל די טולושא (בערך ה'ס' 1300 - בערך ה'ק"י 1350).
- יקר תפארת (רדו"ז) - רבי דוד בן זמרא (ה'רל"ט 1479 - ה'של"ג 1573).
- כסף משנה - רבי יוסף קארו, מחבר השולחן ערוך (ה'רמ"ח 1488 - ה'של"ה 1575).
- לחם משנה - ר' אברהם ב"ר משה די בוטון (בערך ה'ש"ה 1545 - ה'שמ"ח 1588).
- משנה למלך - ר' יהודה ב"ר שמואל רוזאניס (רוזנס) (ה'תי"ז 1657 - ה'תפ"ז 1727).

ראו גם

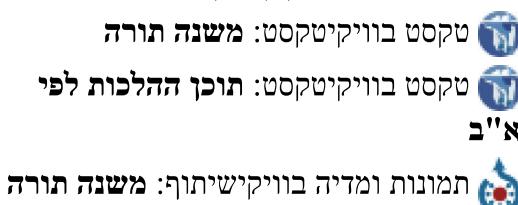
- רמב"ם יומי
- מפעל משנה תורה
- נושאי כליו של הרמב"ם

לקראיה נוספת

- פרופסור הרב יצחק טברסקי, **מבוא למשנה תורה לרמב"ם** = הוצאת מגנס, 1980,
- יוסף ויכלר "משנה תורה או היד החזקה?!", המبشر תורני, ג אלול תש"ע 1991

קישורים חיצוניים

כתבי יד

- כתב יד הנTINGTON 80 (<http://harambam.org/>) שעליו הערת הרמב"ם "הוגה מספרי" - אתר מיוחד מטעם הספרייה הבודליאנית כתב יד מאoir, נכתב בין השנים 1350-1300 (http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/html/heb1193_h.htm) במאגר הספרים הסרוקים של הספרייה הלאומית כתב יד מאמצע המאה ה-15 (http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/html/heb1447_h.htm) במאגר הספרים הסרוקים של הספרייה הלאומית כתב יד לספר שופטים משנת 1433 (http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/html/yahheb2_h.htm) במאגר הספרים הסרוקים של הספרייה הלאומית

מהדורות אינטראקטיביות וספרים סרוקים

- משנה תורה באתר ויקיפדיה
- ספרים סרוקים (http://aleph.nli.org.il/nnl/dig/books_rab.html) באתר הספרייה הלאומית בירושלים (7 כותרים)
- משנה תורה להרמב"ם (<http://aleph.nli.org.il/nnl/dig/books/bk001771813.html>), רומא?, דפוס שלמה בן יהודה ועובדיה בן משה, לפני ר"ם (1480), במאגר הספרים הסרוקים של הספרייה הלאומית

מאמרים וכתבות

- **משנה תורה**, "משנה תורה" של הרמב"ם (http://mikrarevivim.blogspot.com/2011/10/blog-post_27.html) בთוך: ד"ר לאה מזור, על מקרא הורה וחינוך
- **משנה תורה** (<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=229>), ב"אנציקלופדיה יהודית" באתר דעת

- משנה תורה (http://lexicon.cet.ac.il/wf/wfTerm.aspx?id=558&simpleTerm=False) באתר לקסיקון תרבותה ישראל (http://lexicon.cet.ac.il/wf/wfIndex.aspx).
- משנה תורה (http://www.jnul.huji.ac.il/v-exhibitions/rambam/heb/torah.html), מתוך "הנשך הגדול בבית הספרים" של ידי הספרייה הלאומית בירושלים (http://www.halachabura.org/mavorambam.htm) מפתח לפירושים על משנה תורה לרמב"ם.
- אבישי יורב, "משנה תורה" כבסיס לימודי תושב"ע בבתי-ספר תיכוניים (http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/sde_chem/yorav-1.htm), באתר "דעת" יעקב בלידשטיין, אמר בィקורת על ספר מאת יצחק טברסקי החוקר את תכניתה ומאפייניה של משנה תורה לרמב"ם כמסכת שלמה (http://jic.tau.ac.il/moreshet/reshuma.asp?key=1100633), עמ' 11, תשמ"ב 1982, עמ' 141-135.

הערות שוליים

- . ^ בהקדמה להיבورو כותב הרמב"ם "... ועד זמן זה, שהוא **שנה שמיינית אחר מאה ואלף וחורבן**..." (הקדמת למשנה תורה להרמב"ם, לט (http://kodesh.snunit.k12.il/i/00.htm). שנה 1,108 לחרובן (שהתרחש בשנת 70 לספירה) היא שנת 1178 לספירה.
- . ^ הרב יצחק שילת, איגרות הרמב"ם, חלק ב, עמ' חמד-תמה, הוצאה מעליות. וכן: ר"י טברסקי, מבוא למשנה תורה להרמב"ם, ירושלים תשנ"א, עמ' 30.

קטגוריות: ויקיפדיה: עריכה - יהדות | כתבי רמב"ם | משנה תורה | משפט עברי: חיבורים | ספרות יהודית של ימי הביניים

-
- שונה לאחרונה ב-21:58, 14 ביולי 2014. (ציטוט)
 - הטקסט מוגש בכפוף לרישיון CC ייחוס-שיתוף זהה 3.0; פרטי הרישוי של התמונות מופיעים בעמודי התמונות. ראו [תנאי שימוש לפרטים נוספים](#).